

SVEN GERENTZ

Johan Risingh och hans Tractat

Det förestående Nya Sverige-jubileet 1988 har lett till att Johan Risingh och hans författarskap på nytt blivit aktuellt. Hans insatser i Nya Sverige behandlas i en nyutkommen bok av professor Alf Åberg: *Folket i Nya Sverige. Vår koloni vid Delawarefloden* (Åberg [1987]). Fler historiker lär komma att skriva om hans insatser som guvernör.

I *Ekonomisk Debatt* nr 5/87 behandlar docent Johan Lönnroth Johan Risingh som författare på det ekonomiska området (Lönnroth [1987]). Han bygger sin framställning på Ellen Fries och Eli Heckschers arbeten och nämner i förbigående att också Verner Söderberg och Kurt Samuelsson skrivit om honom. Det tycks ha förbigått Johan Lönnroth att Johan Risinghs insatser även berörts i min historik om *Kommerskollegium och näringslivet* (Gerentz [1951]). I denna omtalas bl a att en tidigare och nu även för Lönnroth okänd del av hans *Tractat* har återfunnits i Kommerskollegii arkiv. Det rör sig om den andra boken som behandlar varje lands varor och handel. Innehållet i denna bok ställer de båda förut kända partierna i delvis ny belysning. Avsikten torde ha varit att utge en kommersiell handbok med brett innehåll och uppläggningsstämmer med Gerard Malynes' [1622] kända arbete *Lex Mercatoria*. Stora delar av Risinghs bok i ekonomisk geografi finns således bevarad, behandlande bl a råvaror och produktionsförhållanden, handel och transportväsende.

Det som gör Risinghs författarskap intressant är – som Johan Lönnroth riktigt framhåller – att han var den förste i vårt land som behandlade de merkantilistiska läroarna. Ett studium av hans arbeten visar

att han påverkats av engelska och holländska författare, men att han representerade en i viktiga avseenden redan övergiven ståndpunkt. Det torde inte vara för mycket sagt att teori inte var Risinghs starkaste sida. När Heckscher hävdar att Risingh måste anses som mer tidstypisk än inflytelserik på de ekonomiska idéernas område finns det fog för detta.

Det sagda innebär emellertid inte att Risingh skulle ha saknat inflytande, främst naturligtvis i Kommerskollegium, där han var sekreterare. De ämbetsmän som skapade en fast förvaltningstradition i ämbetsverket – främst Israel Lagerfeldt och Johan Stiernhöök – kände till traktaten och tog intryck av den. Liksom Risingh hade båda två besökt England och var klart engelsk-orienterade. Det går också att påvisa överensstämmelse mellan traktaten och utlåtanden från ämbetsverket, bl a när det gäller inställningen till monopol. Risinghs inflytande sträcker sig långt utöver den korta tid då han själv tjänstgjorde i Kommerskollegium. Det kan t o m hävdas att det idémässiga avståndet mellan Risingh och exempelvis Johan Liljencrantz – president i Kommerskollegium 1789–1812 – inte var särskilt långt.

Bland de frågor Risingh uppmärksammade var betydelsen av att utlänningar förmåddes flytta in i landet. I hans framställning intog religionsfrihetsfrågan en framskjuten plats. Amnet blev flitigt diskuterat på riksdagarna och vållade särskilt i frihetstidens inledningsskede strid.

Referenser

- Gerentz, S, [1951], *Kommerskollegium och näringslivet*. Nordisk Rotogravyr.
 Lönnroth, J, [1987], "Johan Risingh". *Ekonomisk Debatt*, Årg 15, nr 5.
 Malynes, G, [1622], *Lex Mercatoria*.
 Åberg, A, [1987], *Folket i Nya Sverige. Vår koloni vid Delawarefloden*. Natur och Kultur.

Ekonomisk Debatt SVEN GERENTZ har varit VD och chefredaktör för Svenska Dagbladet och för Tidningarnas Telegrambyrå (TT).